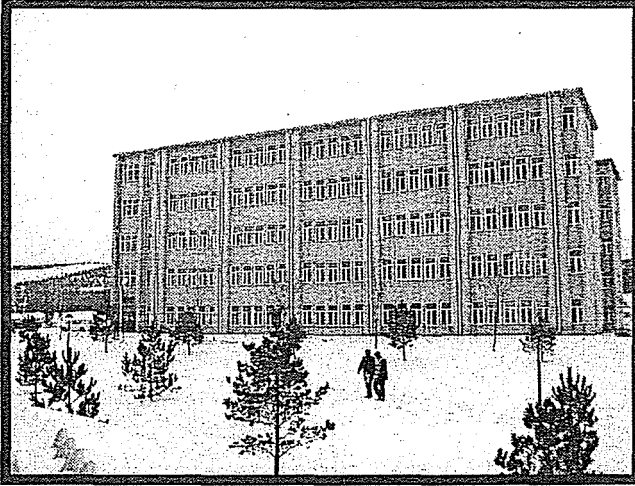
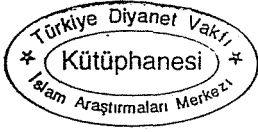

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

VI / II

sivas – 2002

ÜSKÜDARLI SÂFÎ'NİN "Şİ'R-İ SÂFÎ" İSİMLİ ESERİ ÜZERİNE

Alim YILDIZ*

Anahtar kelimeier: Üsküdarlı Sâfî, Divan Edebiyatı, Şiir.

ÖZET

Üsküdarlı Sâfî 1862-1901 yılları arasında yaşamış bir şairdir. Üç şiir kitabı bulunmaktadır. Bunlardan biri de "Şi'r-i Sâfî"dir. Bu eser 1899 yılında İstanbul'da basılmıştır ve içerisinde 29 gazel bulunmaktadır.

SUMMARY

Uskudarli Safi is a poet who lived between years 1862-1901. There are three poem books belong to him. One of these poem books is "Si'r-i Safi". This book published in İstanbul in 1899 and there are 29 poems (Gazel) in it totally.

Üsküdarlı Sâfî olarak tanınan şairin asıl adı Mustafa Sâfî'dir. Nükteci bir zat olan divân-ı muhâsebât başkatibi şair Tosyalı Reşidefendizâde Mehmet Emin Nüzhet beyin oğludur. 1862 yılında babasının defterdar olarak çalıştığı Yanya'da doğdu. Bir süre sonra babasıyla birlikte İstanbul'a döndü ve Üsküdar İhsaniye mahallesinde yaşamaya başladı. İlk tahsilini Üsküdar Fındıklı Mektebi'nde tamamladıktan sonra Paşakapısı Rüştiyesine girdi. Rüştiye tahsilinden sonra bir süre Selimiye camiinde Abdurrahman Efendi'nin derslerine devam etti. Abdülkadir Efendi adında birinden Farsça, Arapça ve edebiyat dersleri aldı. 1880'de Üsküdar Bidayet Mahkemesi katipliğine tayin edildi. Daha sonra Fırka-ı Askeriyye Mühimme Katıblığı göreviyle Trablusgarp'a gönderildi. İstanbul'dan Trablusgarb'a hareket ettiği gün Hıdırellez'e tesadüf ettiği için:

Devrân beni me'vâ-yı kadîmimden ayırdı
Oldukları gün Hızır ile İlyas mülâkî

beytini söylemiştir¹. Buradaki görevinde iki² yahut dört yıl³ kadar çalışmasına rağmen askerî fırka komutanı Arif Paşa ile anlaşamadı ve:

Bir zamân da halefim bezl-i mesâ'î etsin
Düşmesin 'ukde-i te'hîre ümûr-ı fırka
İnzivâ-gâh-ı kanâ'atde yeter ey Sâfî

* C. Ü. İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Edebiyatı Anabilim Dalı.

¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, III, 1557.

² Bkz. Tatlıdilzâde Ahmed Sâfî (ö. 1926), *Sefînetü's-Sâfî*, Süleymaniye Ktp. (Mikrofilm arşivi nr. 2096), X, 1121.

³ Bkz. Ali Cevad, *Memâlik-i Osmâniyyenin Tarih ve Coğrafya Lügati*, İstanbul 1317, IV, 1130.

Bana şimdiden gerü bir lokma ile bir hırka

diyerek görevinden istifa ile tekrar İstanbul'a döndü⁴. Damat Mahmut Celalettin Paşanın meclislerine devam etti. Paşanın oğlu Prens Sabahattin'in özel hocalığını yaptı. Bir ara Üsküdar'da attar dükkanı çalıştırdı. Paşanın Avrupa'ya kaçmasından sonra, onunla olan münasebetinden dolayı yapılan bir ihbar üzerine Halep'e sürüldü. Halep mektupçu muavinliği görevinde iken 1901 yılında vefat etti. Mezarı Halep'te hükümet konağı civarındaki Cebile kabristanındadır⁵.

Manastırlı Rifat bey, mezar taşına yazılmak üzere, vefatına;
Kalender şâir-i yektâsı asrın
Edîb-i lâ-übâli mîr Sâfi

Tükendi bâde-i zevk-i hayâtı
Ecel câmin nihâyet gördü kâfi

Çıkıp cem' söyledi târîh-i fevtin
Safâ-yı cennete azmetti Sâfi

beyitleriyle tarih düşürmüştür⁶.

Genç sayılabilecek bir yaşta ölmesine rağmen, yaşadığı dönemde eserleriyle dikkatleri üzerine çeken ve döneminin büyük edebiyatçılarının övgüsüne mazhar olan bir şairdir⁷. Özellikle, "*İslâm-ı Hazret-i Ömer Yâhud Bir Harika*"(İstanbul

⁴ Tatlıdîlzâde a.g.e., X, 1121. Ali Cevad, istifa nedenini hastalığına bağlamaktadır. Bkz. Ali Cevad, a.g.e., IV, 1130.

⁵ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, II, 292. Hayatı hakkında ayrıca bkz. Ali Cevad, *Memâlik-i Osmâniyenin Tarih ve Coğrafya Lügati*, İstanbul 1317, IV, 1130-1132; Tatlıdîlzâde Ahmed Sâfi (ö. 1926), *Sefinetü's-Sâfi*, Süleymaniye Ktp. (Mikrofilm arşivi nr. 2096), X, 1120-1121; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, III, 1557; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, "Sâfi Mustafa Bey (Üsküdarlı Sâfi)", İstanbul 1990, VII, 413; Abdullah Uçman, "Sâfi", *Büyük Türk Klasikleri*, İstanbul 1990, IX, 208.

⁶ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1990, VII, 413.

⁷ Örneğin; Edebiyat-ı Umûmiyye Mecmuası'nda, "Mir'ât-ı Sâfi'den" başlığıyla verilen bir şiirinin başındaki; "Gayr-i matbu divanından bazı parçalar iktibas edeceğimiz Üsküdarlı Sâfi bey merhum memleketimizin en büyük şâir ve nazımlarındandır. Merhum, devr-i sâbıkın en sitem-dîde ve rencidelerinden olduğundan mâ-teessül işliâr etmemiştir. Âsâr-ı manzûmesi kemâl-i i'tinâ ile mütâla'a olunursa zamanında Nef'i ayarında bir şâir olduğu tezâhür eder" ifadesi, şairliği hakkındaki değerlendirmeye açısından ilgi çekicidir. (Bkz. *Edebiyat-ı Umûmiyye Mecmuası*, nr. 68-37, s.694, 18 Mayıs 1918).

Muallim Naci, Sâfi'nin *Cidâl-i Sâdî bâ Müdde'* isimli kitabına yazdığı takrizde, "Sâfi efendi, herkesin ma'lûmu olacak derecede şöhret almış bir şâir olmadığı halde şuarâ-yı meşhûremizden çoğuna tab'an ve iktidâren tefevvuk etmiş bir gençtir" demektedir (Bkz. Sâfi, *Cidâl-i Sa'dî Bâ-Müdde'*, Kostantiniyye 1303, s. 5).

Yine aynı esere bir takriz yazan Namık Kemal de;

....

Rif'at-i kadrine olur bâdî
Nâzımı vâye-dâr-ı şöhret olur
Kudret-i tab'ını eder izhâr

ifadelerini kullanmaktadır. (Bkz. a.g.e., s. 4.)

Süleyman Nazif ise, 12 Haziran 1338 tarihli Peyâm-ı Sabah gazetesindeki "Edebiyatımızda Gazel" isimli yazısında, "...Vadisinde bu şairi kimse taklit edemez. Eş'ârının kısm-ı a'zamı, hayatı gibi ve hayatıyla beraber perişan olmuştur" ifadelerini kullanmaktadır.

Rıza Tevfik de; "Şu dağda anlaşılmaz bir sadâ var" mısraıyla başlayan şiiri için; "Evet, hakikaten bir şeyler var! Gönülümün hassas tellerine dokunuyor. Bu şâir Sâfi pek çok kişilerin hiçbir şey duymadıkları yerde bir şey duyuyor; görmedikleri yerlerde bir şeyler görüyor. Mistik bir ruh her şeyde Allâh'ın sırlarını görüyor. Demek her şeyi bir mucize şeklinde görüyor. Bu görüş, bu duyuş herkese müyesser olmuş kabiliyetlerden değildir!" ifadelerini kullanmaktadır. Bkz. Rıza Tevfik, "Hurûfî mezhebine sâlik bir şâir: Sâfi", *Yeni Sabah*, 23 Haziran 1944).

Ayrıca, Ali Enver'in *Semâhâne-i Edeb* isimli eserinin başında Sâfi'nin bir takrizi bulunmaktadır. Bkz. Ali Enver, *Semâhâne-i Edeb*, İstanbul 1309.

1308/1890)⁸ isimli mesnevisi ile yine mesnevi tarzında Sâdî'nin *Gülüstan*'ından manzum olarak tercüme ettiği "*Cidâl-i Sa'dî Bâ-Müdde*" (Kostantiniyye 1303/1896)⁹ adlı eseri çok beğenilmiş ve okunması tavsiye edilen kitaplardan olmuştur¹⁰. Gayr-i matbu bir divanı da bulunan¹¹ Sâfî'nin basılmış bir diğer eseri ise "*Şî'r-i Sâfî*" adını taşımaktadır.

Ölümünden iki yıl önce, 1317 (1899) tarihinde Dersaadet Kasbar matbaasında basılan *Şî'r-i Sâfî* isimli makalemize konu olan bu eser, "Bazı Gazellerim" başlığıyla verilen toplam 29 şiirden oluşmaktadır. Genel olarak gazelin beyit sayısı 5 ile 9 arasında olmasına rağmen¹², Sâfî'nin bu eserinde yer alan gazellerden üç tanesi (10, 11, 18) üç beyitli (nâ-tarîf gazel)dir. Diğer gazellerinin beyit sayıları şöyledir:

4 beyitli: 5 (7, 8, 14, 17)

5 beyitli: 13 (1, 2, 4, 9, 12, 13, 15, 21, 23, 24, 25, 26, 27)

6 beyitli: 6 (3, 16, 19, 20, 28, 29)

7 beyitli: 1 (5)

8 beyitli: 1 (6)

Gazellerden sekizinde de (1, 3, 12, 15, 20, 22, 25, 28) mahlas¹³ kullanılmamıştır.

Vezin olarak aruzu kullanan Sâfî'nin şiirlerinde zihaf, imale ve medli imale gibi vezin kusurlarına fazlaca rastlanmaktadır.

Sâfî'nin gazellerinde yer yer atasözlerine ve atasözlerini çağrıştıran ifadelere rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Derdî olan inler

Feryâd-ı bî-karârım zannetmeyin tehîdir
Derdî olanlar inler meşhûr bir meseldir (2/3)¹⁴

Her güzelin bir kusuru bulunur

Mutlakâ her güzelin bir de kusûru bulunur
Görmemiş kimse derim öyle ser-â-pâ güzeli (14/2)

İnsanın başına iş gelir

Döndü döndü başına geçdi bu gerdûn gûyâ
Âdemîn gör ki başından ne felâket geçiyor (15/4)

⁸ Bu eser için bkz. Alim Yıldız, "Üsküdarlı Sâfî'nin İslâm-ı Hazret-i Ömer Yâhud Bir Harika Mesnevisi", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: XIII-XIV, İzmir 2001, s. 219-249.

⁹ Bkz. Üsküdarlı Sâfî, *Cidâl-i Sa'dî Bâ-Müdde*, Kostantiniyye 1303 (1886).

¹⁰ Örneğin Necib Asım, *Kitâb* isimli eserinde "Hangi Kitapları Okumalı?" başlığı altında Sâfî'nin *Cidâl-i Sa'dî Bâ-Müdde* isimli eserine de yer vermektedir. Bkz. Necib Asım, *Kitâb*, İstanbul 1311 (1893), s. 179.

¹¹ Bkz. Tatlıdilzâde a.g.e., X, 1121.

¹² Gazellerin beyit sayısı ile ilgili bkz. Ahmet Arı, "Gazelin Beyit Sayısı ve Konusu Hakkında Yeni Bilgiler", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 24/III, Harvard 2000, s. 1-5.

¹³ Mahlasla ilgili bkz: Ö. Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *D/İA*, İstanbul 1994, IX, 394-396.

¹⁴ Verdiğimiz rakamlardan ilki şiir, ikincisi beyit numarasını göstermektedir.

Kimse, kimsenin halini bilmez

Bilir mi ehl-i sükûn dil ne vecde müstağrak
Olur mu kimsenin âgâh kimse hâlınden (27/3)

Gazelleri arasında, kasidede bir bölüm olan "fahriye" niteliğinde, bazı ifadelerine de tesadüf edilmektedir. İkinci gazelinin makta beytinde, söz söyleme sanatında zorlama ve gösterişi bıraktığını söyleyerek, âşıkâne her âhının bir gazel olduğunu mübalağalı bir şekilde ifade eder.

Fenn-i beyânda Sâfi terk-i tekellûf etdim
Her âh-ı âşıkânem gûyâ ki bir gazeldir (2/5)

Bir başka gazelinde de, her divan şairinin ideali olan, kendisinden önce bir başka şair tarafından söylenmemiş bulunan ve adına "bikr-i mazmûn" denilen¹⁵ orijinal bir söyleyiş yakaladığına dikkat çeker.

Bikr-i mazmûnuna dikkatle bakın Sâfi'nin
Resmedin levha-ı takdîre o zîbâ güzeli (14/4)

Bir diğer beytinde, şiirinin saf bir baldan daha saf ve arı-duru olduğunu söyleyerek, söz söylemede zevk sahibi olan tatlı dillileri bu duruma şahit tutar.

Safâ-yı şi'r-i Sâfi var mıdır şehd-i musaffâda
Sorun ey zevk-dârân-ı sühan şi'rîn-zebânlardan (18/3)

Sâfi'nin şiirlerinde dikkatimizi çeken bir başka konu sevgidir. "Muhabbetdir" redifli gazelinde tamamen sevgi konusu üzerinde durur. Ona göre insanlar ve cinler seven konumunda olduğu gibi, kâinâtın ruhu da sevgi üzerinedir.

İns ü cân hep muhibdir ey Sâfi
Rûh-ı kevn ü mekân muhabbetdir (4/5)

Her ne kadar tüm insanları seven konumunda görse de, bir başka gazelinde sevginin sadece aşıklara ait bir sermaye olduğunu, saf cahillerin ise serveti sermaye zannettiklerini söyler.

Sermâyeyi aşk ehli muhabbetde bulurlar
Sâfi cühelâ serveti sermâye sanırlar (26/5)

Sâfi'ye göre dünya bir imtihan yeridir. İnsan dünyada yaşadığı müddetçe bir çok zorlukla karşılaşacak, başına türlü belalar gelecektir. İnsan, vefasız dünyada imtihan içinde olduğunu bilerek, bu durumdan şikayette bulunmamalıdır.

¹⁵ Bkz. İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Ankara, tsz, s. 324.

Mihen ü meşâk yağsa başıma şikâyet etmem
Bu cihân-ı bî-vefâya ben o imtihâna geldim (25/5)

Her şair gibi Sâfi de şiirlerinde edebî sanatlara yer vermiştir. Şiirlerinde yer alan edebî sanatlarda orijinal buluşlar, farklı söyleyişler bulunmamakla birlikte bu sanatlara örnek olan beyitlerden bazıları şöyledir:

Akis: Bir dize ya da cümlelerin anlamlı iki parçasından birini önce, diğerini sonra söylemek sanatıdır. Aks-i tam ve aks-i nâkıs olarak ikiye ayrılır. Aşağıdaki beyit aks-i nâkıs örneklerdir.

Şâmdan subha kadar inlemedir kânûnum
Subhdan şâma kadar ağlamadır âhengim (20/5)

İştikak: Aynı kökten türemiş olan en az iki sözcüğü bir dize ya da beyit içerisinde kullanma sanatıdır. Aşağıdaki beyit bu sanata örnektir.

Safâ-yı şîr-i Sâfi var mıdır şehd-i musaffâda
Sorun ey zevk-dârân-ı sühân şîrîn-zebânlardan (18/3)

Tecahül-i Arif: Bilinen bir gerçeği, bir noktaya dayanarak bilmiyormuş gibi söyleme, bilmezden gelme sanatıdır. Bir beyitte nedenini bildiği halde, gözyaşının niçin kırmızı (kan rengi) olduğunu sormaktadır. Bu beyitte istifham sanatı da bulunmaktadır.

Derd-i hicrân ile benzim sararup solmadadır
Gözümün yaşları bilmem ki neden al oluyor (19/5)

Tekrir: Sözün etkisini kuvvetlendirmek amacıyla yapılan tekrarlarla oluşan bu sanata örnek olabilecek beyitlerden birkaçı şöyledir.

Mest-i zevk ü şevkinim feryâdımı ma'zûr tut
Mest-i zevk u şevk olan bî-sâbr u bî-temkîn olur (8/3)

Mehcûr-ı visâlin olalı sîne-zen oldum
Bir sîne-zenim şimdi ki bir sîneden oldum (9/1)

Gayri zikretse de Sâfi yine maksad sensin
Gizli gizli açarım cümle nikâtımda seni (10/3)

Telmiş: Herkes tarafından bilinen, geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye işaret ederek onu anımsatmak sanatıdır. Sâfi, iki ayrı şiirinde, Hz. Yakub¹⁶ ve onun hüznü evi "beytül-hazen/ beytül-ahzân"¹⁷ olarak bilinen evine telmişte bulunmaktadır.

¹⁶ Hz. Yakub'la ilgili ayetler için bkz. Bakara, 2/122, 136, 140; Âli İmrân, 3/84; Nisâ, 4/163; En'am, 6/84; Hüd, 11/71; Yûsuf, 10/38; Meryem, 19/49; Ankebût, 29/27; Sâd, 38/45.

¹⁷ Beytül-hazen için bkz. İ. Pala, a.g.e., s. 84.

Şi'rim de hazîn ben de hazînim yine Sâfi
Ya'kûb-sıfât mâlik-i beytû'l-hazen oldum (9/5)

Hâk ile yeksân eder dil-hânemi
Beyt-i ahzân öyle tahtânî olur (16/5)

Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf¹⁸ ile büyük mutasavvıf Abdülkadir Geylânî¹⁹ de telmihte bulunulan kişilerdendir.

Sürme-i çeşm olalı hâk-i kudûm-i Âsaf
Şâfiyâ kuhl-i müdâvâ da gözümden çıkdı (13/5)

Aşk ile devrân eder Sâfi gibi
Mazhar-ı esrâr-ı Geylânî olur (16/6)

Sâfi, meşhur Kerbelâ hadisesine²⁰ de telmihte bulunmaktadır.

Cemâl-i mâh pertevi hicâb-ı ihtifâdadır
O bir içim sudur fakat fezâ-yı Kerbelâ'dadır (23/1)

Tenasüp: Bir konu üzerinde, aralarında çeşitli ilgiler bulunan en az iki sözcük, herim veya deyimi bir dize ya da beyit içinde rastgele, sıralama amacı gütmeyen kullanmaktır. Bu sanata örnek olan bazı beyitler şunlardır.

Yine gözüm dökecek zannıma göre bârân
Hevâ-yı hâtırımın tîre bir sehâbesi var (7/2)

Safâ-yı tâb-ı muhabbetle mestdir Sâfi
Ne bir sebûsı elinde ne bir karâbesi var (7/4)

Sen gül-bedenin şevki ile bülbüle döndüm
Ammâ ki cihânın nazarında diken oldum (9/3)

Suların seyrini gördükçe gönül cûş etdi
Ağlaya ağlaya deryâ da gözümden çıkdı (13/2)

Teşbih: Sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir. Sâfi bir beytinde, gönlünü dilberin rahat ve huzur

¹⁸ Âsaf için bkz. İ. Pala, a.g.e., s. 45; A. Talat Onay, *Türk Edebiyatında Mazmunlar* (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara 1993, s. 44; Hasan Aktaş, *Çağdaş Türk Şiirinde Tarihi Şahsiyetler ve Eserler*, Konya 2002, s. 166.

¹⁹ Kâdiriyye tarikatı kurucusu Abdülkâdir-i Geylânî için bkz. Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", *DİA*, İstanbul 1988, I, 234-239.

²⁰ Kerbelâ olayı hakkında bkz. Ahmet Cevdet, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevârîh-i Hulefâ*, Dersaadet 1331/1913, II, 202-233. Ayrıca bkz. Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezid b. Muaviye*, İstanbul 2001, s. 209-265.

meydanına, gözünü ise yine dilberin sahil sarayına benzetmektedir. Bu beyitte geçen "safâ" kelimesinin gece açan ve gündüz kapanan bir çiçek anlamına geldiği de göz ardı edilmemelidir.

Gönül sahn-ı safâ-yı dil-berimdir
Gözüm sâhil-sarây-ı dil-berimdir (6/1)

Tevriye: İki anlama gelen bir sözcüğün bir anlamı beytin genel anlamına uyar, öteki anlamı uzaktan ya da dolaylı olarak ilgili olursa tevriye sanatı meydana gelir. Aşağıdaki beyitte geçen "Sâfi" kelimesi hem şairin mahlası olarak, hem de saf anlamında kullanılması yönüyle tevriye sanatına örnektir.

Sermâyeyi aşk ehli muhabbetde bulurlar
Sâfi cühelâ serveti sermâye sanırlar (26/5)

Tezat: İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir. Aşağıdaki ilk beyitte yer alan "vuslat ve hicran" kelimeleri ile ikinci beyitteki "vefat, ölmek ve hayat" kelimeleri arasında tezat sanatı vardır.

Ne vuslat isterim Sâfi ne hicrân
Merâm ancak rızâ-yı dil-berimdir (6/8)

Yine rûhum sever esnâ-yı vefâtımda seni
Ölürüm terk edemem hâl-i hayâtımda seni (10/1)

Teşhis: İnsan dışındaki varlıkları düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. Bir beyitte göze, canlılara ait olan irade ve istek vasfı verilerek teşhis sanatı kullanılmaktadır.

Gözüm yaşlar döküp söndürmek ister
Dehânımdan saçıldıkça şerâre (28/3)

BAZI GAZELLERİM

1

Mef'ûlû mefâ'ilün fe'ûlün

s. 3 Mihinle yanar bir ahterim ben
Yandım yanalı münevverim ben

Seyyâre-i bî-karâr isem de
Mehpârem ile berâberim ben

Can şu'lesini vücûdum örter
Toprakda kalan mücevherim ben

Mir'ât-ı dilim cemâle hayrân
Bilmem ki ne sırra mazharım ben

Aşkın beni lâil eder velâkin
Ol sâyede bir suhan-verim ben

2

Me fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

s. 4 Meftûnu olduğum şey bir hüsni-bî-bedeldir
Gönlümde bir emel var bilmem nasıl emeldir

Bir bahr-i bî-girânda rûhum sebâhat eder
Bir sâhili ebeddir bir sâhili ezeldir

Feryâd-ı bî-karârım zannetmeyin tehîdir
Derdî olanlar inler meşhûr bir meseldir

Ben izdiyâd-ı gamdan günden güne zebûnum
Lâkin o mâh-pârem dünden bugün güzeldir

Fenn-i beyânda Sâfi terk-i tekellûf etdim
Her âh-ı âşıkânem gûyâ ki bir gazeldir

3

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'iiâtün fâ'ilün

Pâre pâre eyledi gamzen derûn-ı kalbimi
Katre katre gözlerimden dökdü-hûn-ı kalbimi

Gâh zülfün gâh ruhsârın gelir endişeme
Renkden renge koyar hergün şü'ûn-ı kalbimi

s. 5 Kuvvet-i kalbim metânet gösterirken dağlara
Bir nigâhın eyledi muhtel sükûn-ı kalbimi

Hecr-i sûrîden şikâyet eylemezdim bir zamân
Mümkün olsa gözlerim görse butûn-ı kalbimi

Bin muammâ-yı hâkikat keşf eder bir noktada
Eylese tefsîr bir ârif mütûn-ı kalbimi

Göz yumup eşkâl-i gûn-â-gûn-ı âlemden bugün
Bir perînin rûyuna açdım uyûn-ı kalbimi

4

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Cân içinde nihân muhabbetdir
Cânıma cân katan muhabbetdir

İki âlemde zevk-ı rûhânî
İki başdan olan muhabbetdir

En hazîn mâ-cerâ sirişk-i revân
En güzel dâsitân muhabbetdir

s.6 Dile dil-dârı eyleyen manzûr
Arada parlayan muhabbetdir

İns ü cân hep muhibdir ey **Sâfi**
Rûh-ı kevn ü mekân muhabbetdir

5

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Seni bizzât dilerken senden
Beht ile sen beni aldın benden

Hüsnünü görmek için hakkıyla
Nûr alır dide dil-i rûşenden

O tebessümleri yâd etdikçe
Gül kopardım sanırım gül-şenden

Gün doğar matla'-ı ikbâlimden
Bir nigâh eyler isen revzenden

Hayra karşı gelir akşama kadar
Kim görürse yüzünü erkenden

s. 7 Meyl-i mesken edişindir dâim
Beni âvâre eden meskenden

Sâfiyâ fark edemem hayretle
Zâdi-i* pür-hatarı me'menden²¹

6

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

Gönül sahn-ı safâ-yı dil-berimdir
Gözüm sâhil-sarây-ı dil-berimdir

Hayâtım inbisâtından ibâret
Vücûdum hâk-i pâ-yi dil-berimdir

Çiçekler hande-i dil-dâra benzer
Sular sûret-nümâ-yı dil-berimdir

Fevânlar* kadd-i yârimden nişâne²²
Temâyüller edâ-yı dil-berimdir

Nesîm-i subh-dem âh-ı derûnum
Seher vakti likâ-yı dil-berimdir

s. 8 Serim sevdâli efkârım perîşân
Derûnum pür-hevâ-yı dil-berimdir

Vakârım ihtiyâtım neng ü ârım
Heyûlâ-yı vefâ-yı dil-berimdir

Ne vuslat isterim Sâfi ne hicrân
Merâm ancak rızâ-yı dil-berimdir

7

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Gönül binâlarının sînede harâbesi var
Harâb-ı gönlümün alnımda bir kitâbesi var

Yine gözüm dökecek zannıma göre bârân
Hevâ-yı hâtırının tîre bir sehâbesi var

²¹ Mısradaki "Zâdi" şeklinde yer alan kelimenin görebildiğimiz sözlüklerde (*el-Mevârid, el-Müncid, Kâmûs-ı Osmâni, Kâmûs-ı Türkî, Ahter-i Kebîr, Gencîne-i Güftâr Fehreng-i Ziyâ, el-Mu'cemül-Fârisiyyü'l-Kebîr Fehreng-i Büzürg-i Fârisî* vb.) anlamını bulamadık. (A. Y.)

²² Mısradaki yer alan "Fevân" kelimesi, başka türlü okunmaya müsait değildir. Bununla birlikte bu kelime yukarıda işaret ettiğimiz sözlüklerde de yer almamaktadır. (A. Y.)

Tarîk-i aşkına girdim sülûk sâhibiyim
O nâzik ellerine gönümün inâbesi var

Safâ-yı tâb-ı muhabbetle mesttir **Sâfi**
Ne bir sebûsı elinde ne bir karâbesi var

8

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- s. 9 İltifâtın ehl-i şevke ol kadar rengîn olur
Bir tebessüm eylesen gönümde şehr-âyîn olur

Şive-i hilm ü gazabda sâhiriyyet gösterir
Gâh bir âhû o gözler gâh bir şâhîn olur

Mest-i zevk ü şevkinim feryâdımı ma'zûr tut
Mest-i zevk u şevk olan bî-sabr u bî-temkîn olur

Böyle gûyâ eyleyen te'sîr-i hicrândır beni
Telh-kâm oldukça **Sâfi** sözlerim şîrîn olur

9

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

Mehcûr-ı visâlin olağ sîne-zen oldum
Bir sîne-zenim şimdi ki bir sîneden oldum

Bir mevhibedir min-tarafî'llâh bu cilve
Bâdi-i ta'alluk ne sen oldun ne ben oldum

Sen gül-bedenin şevki ile bülbüle döndüm
Ammâ ki cihânın nazarında diken oldum

- s. 10 Gam-hânede mihnet keder etrâfımı aldı
Bir başıma kaldımsa da bir-encümen oldum

Şi'rim de hazîn ben de hazînim yine Sâfi
Ya'kûb-sıfât mâlik-i beytül-hazen oldum

10

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Yine rûhum sever esnâ-yı vefâtımda seni
Ölürüm terk edemem hâl-i hayâtımda seni

Âleme remz ederim fart-ı muhabbetle bütün
Türlü türlü harekât u sekenâtımda seni

Gayri zikretse de Sâfi yine maksad sensin
Gizli gizli açarım cümlé nikâtımda seni

11

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)

Gönül bir âteş-i pinhân vücûd hâkister
Türâb-ı cism ile muğber içimdeki cevher

Nasıl tahammül olunsun bu hâl-i ma'kûse
O şûha cân veririm ben rakîb cân besler.

- s.11 Şikeste eyledi mir'ât-ı kalb-i Sâfi'yi
Bu cilve-gâhda benden ne gördü ol dil-ber

12

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

Ehl-i zemîne âlem-i bâlâyı söylesem
Açsam dehân-ı râzımı dünyâyı söylesem

Nâm u nişânı dil-berimin müncelî olur
Halleysem rumûzu muammâyı söylesem

Mir'ât-ı hüsnü içre neler gördü gözlerim
Hayrân kalırsınız o temâşâyı söylesem

Rü'yâ içindeyiz bu cihânda umûmumuz
Bilmem kimi bulup da bu rü'yâyı söylesem

Mâzînin ehl-i hâle abesdir tezekkürü
Bir gün zamânım olsa da ferdâyı söylesem

13

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Levha-ı dehri temâşâ da gözümden çıktı
Ser-te-ser sûret-i eşyâ da gözümden çıktı

- s.12 Suların seyirini gördükçe gönül cûş etdi
Ağlaya ağlaya deryâ da gözümünden çıktı

Kapasam gözlerimi anda da âlem görürüm
Ba'demâ hâb da rü'yâ da gözümünden çıktı

Katre katre gözümé durdu olup hûn-ı sirişk
Bu harâbât da sehbâ da gözümünden çıktı

Sürme-i çeşm olalı hâk-i kudûm-i Âsaf
Sâfiyâ kuhl-i müdâvâ da gözümünden çıktı

14

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Bir dil-ârâya deęişmem ben o yektâ güzeli
Görseniz sevdiğimi âh ne dünyâ güzeli

Mutlakâ her güzelin bir de kusûru bulunur
Görmemiş kimse derim öyle ser-â-pâ güzeli

Gözlerim nûrlanır cilve-i dîdârından
Nazar-ı Hak ile etdikçe temâşâ güzeli

- s.13 Bîkr-i mazmûnuna dikkatle bakın **Sâfi'**nin
Resmedin levha-ı takdîre o zîbâ güzeli

15

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Karşımızdan yine seyr ile o âfet geçiyor
Refte refte sanırım devr-i tarâvet geçiyor

Meyl-i reftârını görmek ne büyük fırsattır
Ey gönül gafleti terk eyle ki fırsat geçiyor

Firkatîn sâati bir sâl kadar hükmediyor
Vakt-i fırsat ne kadar olsa o sâat geçiyor

Döndü döndü başıma geçdi bu gerdûn gûyâ
Âdemin gör ki başından ne felâket geçiyor

Nergise yol görünür gül diken üstünde durur
Ne çabuk revnak-ı gül-zâr-ı muhabbet geçiyor

16

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Lehçesi gitdikçe nûrânî olur
Subh-ı evvel farz edin sâni olur

s.14 Pek yakındır câna ol matlûb-ı dil
Beynimizde zevk-i rûhânî olur

Her zamân etmez tecellî tal'ati
Yıldı bir nevrûz-ı sultânî olur

Hâbda dîdârını seyr eylerim
Gördüğüm rû'yâ da Rahmânî olur

Hâk ile yeksân eder dil-hânemi
Beyt-i ahzân öyle tahtânî olur

Aşk ile devrân eder Sâfi gibi
Mazhar-ı esrâr-ı Geylânî olur

17

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

Cân verdiğim ifâ-yı 'uhûd etmek içündür
Mahvolduğum isbât-ı vücûd etmek içündür

Ecsâd gibi menzil-i süflîye tenezzül
Ervâh gibi arşa suûd etmek içündür

s.15 Set çekdiğim imkân-ı huzûzâtıma karşı
Hep nefsimi ta'yîn-i hudûd etmek içündür

Ser-mest-i müdâm olduğu Sâfi-i hakîrin
Terk-i elem-i bûd ü nebûd etmek içündür

18

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Verir dil âdem elbet bir civâna nev-civânlardan
Ne mümkün kendini almak cihânda dil-sitânlardan

Çeker miydi gönül böyle muhabbet cilve-i sahtin
Çekilmek kâbil olsaydı eğer ebrû-kemânlardan

Safâ-yı şî'r-i **Sâfi** var mıdır şehd-i musaffâda
Sorun ey zevk-dârân-ı sūhan şîrîn-zebânlardan

19

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Dem-be-dem dîdelerim giriyeye meyyâl oluyor
Yetiş ey rûh-ı revânım bana bir hâl oluyor

Haftalarca oturup ağlasa gönlüm yeri var
Mâhımı görmeyeli ben bu kadar sâl oluyor

s.16 Gönlüme başkaca te'sîr ediyor her hâlet
Neş'eler hüzne safâlar kedere dâl oluyor

Rûzgârı sanırım âh ediyor ber-mehcûr
Suları zannederim gözyaşı seyyâl oluyor

Derd-i hicrân ile benzim sararup solmadadır
Gözümün yaşları bilmem ki neden al oluyor

Hasret-i dilber ile bunca zamândır **Sâfi**
Feleğin mihnet ü endûhuna pâ-mâl oluyor

20

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (fa'lün)

Hey'etimden beni zanneyleme şûh u şengim
Ne kadar şen görünürsem o kadar dil-tengim

Düşeli mihnetine böyle süzöldüm kaldım
Yanalî âteşine kül gibi oldu rengim

Kâkülün ukde bıraktı dil-i pür-tâbımda
Ruhlarından hele âfet-zede-i nîrengim

s.17 Gönlümün lâyıkı bir dil-ber-i müstesnâ yok
Ancak ey server-i hûbân sen olursun dengim

Şâmdan subha kadar inlemedir kânûnum
Subhdan şâma kadar ağlamadır âhengim

Bir zaman ben dahi aşk ehline ta'n eyler iken
Âşıkım şimdi melâmet-zede-i bî-nengim

21

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Gidüp dergâh-ı yâre arz-ı hâcât eylerim her gün
Hulûs-j kalb ile arz-ı münâcât eylerim her gün

Zamân-ı iftirâkı artıyor günden güne heyhât
Telakkî nerde ben tecdîd-i mâ-fât eylerim her gün

Merâmım mey değildir maksadım sâkîyi görmektir
Muhabbet ehliyim azm-i harâbât eylerim her gün

Misâfir-hâne-i dünyâda bir müddet bulunsam da
Sefer kasdıyla tertîb-i mühimmât eylerim her gün

s.18 Garaz **Sâfi** sühanden iddiâ-yı şâiriyyetse
Ben ol da'vâyı âsârımla isbât eylerim her gün

22

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Aşk-ı rûz-efzûnuma cüz'ice noksân gelmesin
Hâtır-ı me'yûsuma ümmîd-i dermân gelmesin

Hod-be-hod olsun fedâ cân u tenim ol gamzeye
Âsümândan câyına bir başka kurbân gelmesin

Almamak şartıyla verdim cânımı cânânıma
Gelse de rûz-ı kıyâmet cismime cân gelmesin

Sûz-ı aşkımdan hazer kılsın hayâl-i mâ-sivâ
Gönlüm âteş-gâh-ı gamdır anda pek yan gelmesin

23

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Cemâl-i mâh pertevi hicâb-ı ihtifâdadır
O bir içim sudur fakat fezâ-yı Kerbelâ'dadır

Visâlinin husûfüdür yegâne maksadım benim
Ben ol fakîre benzerim ki fikri kîmyâdadır

- s.19 Ol âfitâb-ı rû gibi sitâre-i şeref mi var
Ne çâre ben zemîndeyim o mâh-rû semâdadır

Liyâkat-ı visâl yok dil-i zaîfde henüz
Tekarrübüm o dil-bere makâm-ı ilticâdadır

Kalırsa hâl-i dil-berde olur muhâl-i **Sâfiyâ**
Fakat ümidimiz bizim inâyet-i Hudâ'dadır

24

Mef'ûlû mefâ'ilû mefâ'ilû fe'ûlûn

Andıkça ser-i kûyını sahrâlara sığmam
Ulviyyet-i efkâr ile dünyâlara sığmam

Ukbâda dahi vâsıl-ı cânân olamazsam
Cennetlere gülşenlere me'vâlara sığmam

Çâk-i beden eyler çıkarım hârice bir gün
Rûhum sıkılır öyle heyûlâlara sığmam

Mâhiyyetim idrâk ile olmaz mutasavver
Bir havsala-sûzım ki süveydâlara sığmam

- s.20 Sâfî ararım fevk-ı avâlimde avâlim
Ulviyyet-i efkâr ile dünyâlara sığmam

25

Mütefâ'ilûn fe'ûlûn mütefâ'ilûn fe'ûlûn

Dolaşup diyâr-ı hecri der-i dil-sitâna geldim
Gâmi, iftirâkı, derdi, elemi beyâna geldim

Görüp ol cemâl-i pâki bu cihândan öyle gitsem
Sanırım meserretimden yeniden cihâna geldim

Beni almamak lisâna o vefâsız düşer mi
O vefâsızın yüzünden bu kadar lisâna geldim

O nasıl bu hüsn ü ânla müteferrid-i zamânsa
Bu zamânda aşk ile ben o kadar yegâne geldim

Mihen ü meşâk yağsa başıma şikâyet etmem
Bu cihân-ı bî-vefâyâ ben o imtihâna geldim

26

Meî'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

Hûrîleri cennetde sana dâye sanırlar
Başlarda taşırırlar seni pîrâyâ sanırlar

s.21 Ol hüsn ile âyîneye oldukça mukâbil
Ay aksediyor safha-ı deryâyâ sanırlar

Dîdârını bir cevher-i nâ-yâb tanırlar
Âşklarını müflis-i bî-vâyâ sanırlar

Kûyunda rakîbi beni dem-beste görenler
Yek-dîgere dargın iki hem-sâyâ sanırlar

Sermâyeyi aşk ehli muhabbetde bulurlar
Sâfi cûhelâ serveti sermâyâ sanırlar

27

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)

Visâle vermedi bir reng-i rû-yı alından
Bir iltifât yüzü görmedim cemâlinden

Hayâl ü hâb gibi geçdi ol perî ammâ
Gözümde hâb eseri kalmadı hayâlinden

Bilir mi ehl-i sükûn dil ne vecde müstağrak
Olur mu kimsenin âgâh kimse hâlinden

s.22 Hikâye eylerim elbet sabâh-ı mahşerde
Bu çekdiğim elemi firkatin leyâlinden

Sevâd-ı nâme-i eş'ârının bütün Sâfi
Siyâh-rûzi-i hicrân çıkar meâlinden

28

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün

Dile açsa ne rûtbe yâr yâre
Gönül bir yâresin açmaz o yâre

Yakam kurtulmadı dest-i sitemden
Giribân oldu ammâ pâre pâre

Gözüm yaşlar döküp söndürmek ister
Dehânımdan saçıldıkça şerâre

Beni vaslınla kurtar gözyaşından
Aman deryâya düştüm al kenâre

Cihânda olmadı vuslat müyesser
Ölünce bâri konsak bir mezâra

s.23 Gözümden ben ayırmazken o şûhu
Beni almaz nigâh-ı i'tibâra

29

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Cemâl âşıkıyım vech-i ahseni ararım
Bahâr bülbülüyüm bezm-i gül-şeni ararım

Yolunda cânı teni eylerim fedâ cümle
Ne cânıma bakarım ben ne de teni ararım

Sabâh-ı mahşer olup da açınca gözlerimi
Yine seni sorarım ben yine seni ararım²³

Leyâl-i firkatın encüm-şümârı olmakdan
Garaz budur ki o hurşîd-i rûşeni ararım

Harîm-i vuslatını cüstcû eder giderim
Ne varı ben ne diyârı ne meskeni ararım

Benimle yâr meğer yek-vücûd imiş Sâfi
Felekde gafleti seyret ki ben beni ararım

---

²³ Beytin yanında "tercümedir" ibaresi bulunmaktadır.